

ОСОБИСТІСНІ ТА ДУХОВНІ ЯКОСТІ КАПЕЛАНА, ЩО СПРИЯЮТЬ ПСИХОЛОГІЧНІЙ ПІДТРИМЦІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Ходаківський Олексій Іванович,

аспірант кафедри загальної та диференціальної психології

Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

ORCID ID: 0009 0000 4850 6017

У статті розглядається актуальна проблема забезпечення ефективної психологічної та духовної підтримки військовослужбовців Сил оборони України в умовах повномасштабної збройної агресії.

Метою дослідження є виявлення та аналіз ключових особистісних і духовних характеристик, які, за експертними уявленнями самих капеланів, забезпечують найбільш виразний позитивний психологічний вплив на військовослужбовців.

Для реалізації мети застосовано змішаний кількісно-якісний дизайн дослідження. Емпіричну базу склали результати опитування 53 респондентів (штатних військових капеланів та капеланів-волонтерів різних конфесій), які мають безпосередній досвід міжособистісної взаємодії з військовими в умовах бойових дій. Збір даних здійснювався за допомогою авторської анкети з подальшим застосуванням індуктивного контент-аналізу відкритих відповідей (виокремлення смислових одиниць) та зваженого рангового аналізу для визначення їхньої пріоритетності.

У результаті дослідження з 265 названих характеристик емпірично виокремлено дев'ять узагальнених категорій: «емпатійне слухання та підтримувальна присутність» (найвищий ранг), «духовна зрілість», «любов, прийняття і повага», «професійна компетентність», «емоційна стійкість», «комунікативність», «автентичність», «практична підтримка» та «конфіденційність». Виявлено, що перші чотири категорії формують базовий кластер найвпливовіших фахових якостей.

Встановлено, що класичні умови терапевтичних змін (емпатія, безумовне прийняття, конгруентність) знаходять специфічне відображення у капеланському служінні. Особлива увага приділяється феномену «духовної зрілості», яка розглядається як глибинний конструкт, що інтегрує в собі двовимірну автентичність: узгодженість зовнішніх проявів із внутрішнім станом та гармонізацію внутрішнього світу з релігійно-моральними ідеалами.

Зроблено висновок, що процес капеланської підтримки є глибоко людиноцентрованим, відносинним і духовно опосередкованим. Отримані результати мають практичне значення і можуть бути імplementовані в систему професійного відбору, спеціалізованої підготовки та підвищення кваліфікації військових капеланів.

Ключові слова: капелан, психологічна підтримка, особистісні якості, емпатійне слухання, любов, прийняття, духовна зрілість, автентичність.

Khodakivskiy Olexsii. Personal and Spiritual Qualities of a Chaplain Facilitating Psychological Support for Military Personnel

The article addresses the pressing issue of providing effective psychological and spiritual support to military personnel of the Defense Forces of Ukraine in the context of full-scale armed aggression.

The aim of the study is to identify and analyze the key personal and spiritual characteristics that, according to the expert views of the chaplains themselves, ensure the most pronounced positive psychological impact on military personnel.

To achieve this goal, a mixed quantitative-qualitative research design was applied. The empirical base consisted of the results of a survey of 53 respondents (staff military chaplains and volunteer chaplains of various denominations) who have direct experience of interpersonal interaction with military personnel in combat conditions. Data collection was carried out using an author-developed questionnaire, followed by the application of inductive content analysis of open-ended responses (extraction of semantic units) and weighted rank analysis to determine their priority.

As a result of the study, nine generalized categories were empirically isolated from 265 named characteristics: "empathic listening and supportive presence" (highest rank), "spiritual maturity", "love, acceptance, and respect", "professional competence", "emotional stability", "communicativeness", "authenticity", "practical support", and "confidentiality". It was found that the first four categories form the core cluster of the most influential professional qualities.

It was established that the classical conditions of therapeutic change (empathy, unconditional positive regard, congruence) find specific reflection in chaplaincy service. Special attention is given to the phenomenon of "spiritual maturity", which is considered as a deep construct integrating two-dimensional authenticity: the consistency of external manifestations with the internal state and the harmonization of the inner world with religious and moral ideals.

It is concluded that the process of chaplaincy support is deeply person-centered, relational, and spiritually mediated. The obtained results have practical value and can be implemented in the system of professional selection, specialized training, and advanced qualification of military chaplains.

Key words: chaplain, psychological support, personal qualities, empathic listening, love, acceptance, spiritual maturity, authenticity.

Вступ. Починаючи з 2014 року, у відповідь на збройну агресію РФ проти України, Сили оборони України зазнали суттєвих кількісних і якісних змін. У процесі трансформації українського війська сформувалася та інституціоналізувалася капеланська служба, яка виросла з волонтерського руху та стала важливою складовою системи підтримки військовослужбовців.

Повномасштабне вторгнення РФ у 2022 році зумовило різке зростання чисельності Сил оборони України та, відповідно, кількості штатних капеланів та капеланів-волонтерів. Це зростання було обумовлене підвищеною потребою у психологічній і духовній підтримці військовослужбовців, які тривалий час перебувають в умовах інтенсивних бойових дій і повторюваного травматичного досвіду.

Ефективність капеланської підтримки значною мірою визначається не лише організаційними чинниками, але й особистісними та духовними якостями капелана, які впливають на рівень довіри, готовність військовослужбовців звертатися по допомогу та суб'єктивну оцінку її дієвості. Подібно до психологічної практики, особистість фахівця допомагаючої професії виступає ключовим чинником позитивних змін у клієнта.

У цьому контексті актуальним є дослідження уявлень самих капеланів щодо особистісних і духовних якостей, які забезпечують позитивний психологічний вплив на військовослужбовців. Розуміння цих якостей має практичне значення для вдосконалення підготовки, відбору та професійного розвитку капеланів у системі підтримки Сил оборони України.

Закон України «Про Службу військового капеланства» [1] визначає чотири основні напрями діяльності військового капелана: душпастирську опіку; релігійно-просвітницьку роботу; соціально-добродійну діяльність; консультування військового командування з релігійних та морально-етичних питань. Реалізація зазначених напрямів передбачає не лише виконання функціональних обов'язків, але й наявність у капелана певних особистісних і духовних якостей, які забезпечують ефективну міжособистісну взаємодію, довіру та психологічну підтримку військовослужбовців.

Дослідження В.Алещенка та О.Кокуна [2, с.27; 3, с.58] підкреслюють, що професійна діяльність у зоні бойових дій вимагає від фахівця високого рівня стресостійкості та емоційного інтелекту, вимагає від капелана розвитку навичок комунікації для створення довірчої атмосфери у підрозділі та формування «почуття єдності, командного духу та відповідальності за спільну мету». Це передбачає такі особистісні якості, як емпатія, повага, чесність та здатність до активного слухання.

Окремим аспектом є роль духовних якостей фахівців у роботі з моральними травмами війни. Західні дослідники, зокрема Б. Літц та інші [4, с. 703, 704], вказують на те, що психологічні методи часто є недостатніми для зцілення «моральної травми», яка виникає внаслідок конфлікту між діями на війні та внутрішніми цінностями особистості. Тут духовні якості капелана, такі як цілісність, вірність етичним принципам та здатність до трансляції сенсів, стають терапевтичним інструментом.

У праці «Основи капеланства» А. Бейкер [5, с. 65–71] описує діяльність капелана через чотири взаємопов'язані напрями: забезпечення релігійних потреб (provide), сприяння представникам інших конфесій (facilitate), піклування про всіх членів організації незалежно від світогляду (care) та порадицтво керівництву з релігійних і морально-етичних питань (advise). Описуючи умови ефективної реалізації цих функцій, автор наголошує на важливості внутрішньої стійкості, емоційної зрілості, здатності до емпатії, поваги до різних світоглядів і моральної сміливості капелана. Зазначені характеристики значною мірою корелюють з уявленнями психології про ключові особистісні риси фахівців допомагаючих професій.

У психологічній літературі важливість особистісних характеристик фахівця як чинника позитивного впливу детально обґрунтована у клієнт-центрованому підході К. Роджерса. У своїй фундаментальній праці «Становлення особистості» [6, с. 61–63] автор виділяє базові умови ефективної допомоги: безумовне прийняття клієнта, конгруентність (внутрішню цілісність і відсутність нещирості) та емпатію (співпереживання). Ці характеристики значною мірою перегукуються з якостями, які приписуються ефективному капелану в богословських і практичних джерелах.

Таким чином, у наукових і прикладних джерелах капеланське служіння розглядається як багатофункціональна діяльність, ефективність якої значною мірою залежить від особистісних і духовних якостей капелана. Водночас попри наявність нормативних документів, богословських і теоретичних описів капеланства, недостатньо дослідженими залишаються уявлення самих капеланів щодо того, які саме якості вони вважають ключовими для позитивного психологічного впливу на військовослужбовців, особливо в умовах повномасштабної війни.

Мета статті – виявити та проаналізувати ключові особистісні й духовні якості капеланів, які, на думку самих капеланів, забезпечують позитивний психологічний вплив на військовослужбовців.

Для досягнення поставленої мети у статті передбачено розв'язання таких **завдань**: проаналізувати уявлення капеланів щодо особистісних і духовних якостей, які вони вважають важливими для позитивного психологічного впливу на військовослужбовців; здійснити індуктивний контент-аналіз відкритих відповідей респондентів та виокремити узагальнені категорії ключових якостей капелана; визначити пріоритетність сформованих категорій шляхом застосування зваженого рангового аналізу.

Матеріали та методи. З метою реалізації поставленої мети в дослідженні було використано змішаний кількісно-якісний підхід. На першому етапі здійснювався збір емпіричних даних за допомогою авторської анкети. Одним з центральних завдань було назвати п'ять якостей капелана, які на думку респондентів, мають найбільший позитивний психологічний вплив на військовослужбовців і проранжувати їх від 1 до 5, де 1 найважливіша якість, а 5 найменш важлива.

На другому етапі було проведено індуктивний контент-аналіз відкритих відповідей. Одиницею аналізу виступала окрема смислова одиниця, що позначала певну особистісну або духовну якість капелана. У результаті аналізу було сформовано узагальнені категорії, які відображають ключові аспекти психологічного впливу капеланської підтримки.

На третьому етапі здійснено рангово-кількісний аналіз з метою визначення пріоритетності сформованих категорій. Для цього використовувався зважений ранговий індекс, який враховував позицію кожної якості в індивідуальних рейтингах респондентів.

У дослідженні взяли участь 53 респонденти, які здійснюють капеланське служіння в контексті військових формувань України. Вибірку склали капелани різних конфесій та форм служіння, зокрема штатні військові капелани (11%), штатні помічники капеланів (6%), капелани-волонтери (72%) та волонтери – помічники капеланів (11%). Усі респонденти залучені до духовної та психологічної підтримки військовослужбовців у бойових підрозділах, тилових частинах і медичних закладах.

Учасники опитування мають безпосередній практичний досвід взаємодії з військовослужбовцями в умовах повномасштабної війни; при цьому 74% респондентів зазначили, що спілкуються з військовими щодня або декілька разів на тиждень. За стажем капеланського служіння вибірка є неоднорідною та включає осіб з різною тривалістю практичної діяльності. Групування стажу здійснювалося з урахуванням тривалості активної фази повномасштабної війни, що дало змогу виокремити респондентів із досвідом входження в служіння, адаптації та тривалого служіння в умовах воєнного часу. Зокрема, 8% респондентів мають досвід служіння до 1 року, 28% – від 1 до 2 років, 51% – від 2 до 4 років і 8% – 5 років і більше.

Така різноманітність вибірки забезпечила охоплення широкого спектру практичного досвіду та дозволяє розглядати отримані відповіді як експертні судження, сформовані на основі особистого досвіду капеланського служіння. Дослідження проводилося на добровільних засадах з дотриманням принципів анонімності та конфіденційності.

Результати дослідження. У результаті індуктивного контент-аналізу відкритих відповідей 53 респондентів на запитання щодо п'яти якостей капелана, які забезпечують позитивний психологічний вплив на військовослужбовців, із 265 названих якостей було виокремлено дев'ять узагальнених категорій особистісних і духовних якостей капелана – емпатійне слухання та підтримувальна присутність; любов, прийняття і повага; духовна зрілість; компетентність; емоційна стійкість; комунікативність; автентичність; практична підтримка; конфіденційність.

Категорія **«емпатійне слухання та підтримувальна присутність»**. Згідно визначення словника Американської психологічної асоціації, емпатія це здатність розуміти почуття, думки і сприйняття людини з позиції її власної системи відліку [7]. Вона

включає емоційну емпатію – автоматичне співпереживання почуттів іншого; когнітивну емпатію – усвідомлене розуміння переживань, перспектив і смислів іншого; і регулятивний компонент – здатність не «зливатися» з емоціями іншого та зберігати дистанцію [8, с. 73, 75]. Як влучно висловився Карл Роджерс «емпатія – це точне сприйняття внутрішнього світу іншої людини з усіма її емоційними компонентами та смислами, ніби цей світ є твоїм власним, але без втрати відчуття «ніби» [9, с. 140; 6, с. 62].

У відповідях капеланів типовими для цієї категорії є такі формулювання, як «емпатія та вміння слухати», «вміти слухати, бути уважним і не перебивати», «здатність співчувати без зайвої сентиментальності», «вміти перейматись і співчувати», «служіння присутності», «бути поруч і давати відчуття відкритості та залученості капелана у його життя».

Категорія **«любов, прийняття і повага»**. Еріх Фром визначає любов, як «активну цікавість до життя і розвитку того, що ми любимо» [10, с. 54], яка включає турботу, відповідальність, повагу і знання [10, с. 53]. Карл Роджерс говорить про прийняття, як про «безумовне позитивне ставлення», коли психолог (капелан) виявляє тепле прийняття як негативних, «поганих», болісних чи аномальних, так і позитивних, «хороших» і зрілих почуттів, думок і вчинків клієнта (військового) [6, с. 62].

Враховуючі наведені теоретичні положення у межах нашого дослідження категорія **«любов, прийняття і повага»** визначається як здатність активно сприяти духовному, психологічному, фізичному благополуччю військовослужбовця (любов), виявляти безумовне позитивне ставлення (прийняття) та визнавати суверенність його особистості, поглядів і кордонів (повага) незалежно від минулого досвіду чи конфесійної приналежності.

Для відповідей капеланів у межах цієї категорії були характерними такі формулювання: «любов до людей», «самопожертва своїм часом і здоров'ям», «щира любов, бажання допомогти бійцям без засудження», «жертвність», «небайдужість», «милосердя», «доброта», «відкритість і прийняття інших без умов», «не засуджувати та не критикувати», «неупередженість щодо конфесійної приналежності воїна», «повага до кордонів і свободи вибору», «повага до особистих переконань», «добррозичливість», «толерантність», «чутливість», «людяність», «тактовність».

Категорія **«духовна зрілість»**. За Олпортом духовна зрілість («зріле релігійне почуття») це сформована на основі життєвого досвіду стійка внутрішня установка особистості, яка виявляється у послідовному та конструктивному ставленні до тих фундаментальних релігійних цінностей, ідей та смислів, які людина вважає визначальними для свого життя та пояснення світобудови [11, с. 56]. Олпорт визначає шість атрибутів духовної (релігійної) зрілості або зрілої віри [11, с. 57]: 1. Добре диференційована (well-differentiated): зріла віра не є фанатичною чи сліпою, вона критична, здатна розрізняти суттєве від другорядного та усвідомлювати складність релігійних питань. 2. Динамічна за харак-

тером (dynamic in character): на відміну від незрілої релігійності, яка часто є «інструментальною» (використовується для задоволення потреб у безпеці чи статусі), зріла віра є самостійною спонукальною силою. 3. Продуктивна щодо послідовної моралі (productive of a consistent morality): зріла духовність трансформується у щоденну моральну поведінку та стійку етичну позицію. 4. Всеохопна/Комплексна (comprehensive): вона прагне дати відповіді на глобальні питання про сенс життя, страждання та смерть, інтегруючи весь життєвий досвід людини. 5. Цілісна (integral): зріла віра об'єднує різні аспекти особистості в єдину структуру, що гармонійно співіснує з науковим знанням та соціальною активністю. 6. Фундаментально евристична (fundamentally heuristic): людина може діяти з повною переконаністю, водночас визнаючи, що її знання про вищу реальність є неповними та можуть змінюватися; впевненість в істинності власної релігії поєднується із відкритістю до нового досвіду.

Таким чином у межах нашого дослідження категорія «духовна зрілість» визначається нами, як сукупність професійно-особистісних якостей капелана, що охоплюють його щире віру в Бога, особисте слідування Священному Писанню, активне молитовне життя, а також цілісність характеру і високі моральні стандарти. Оскільки капелан є служителем релігії, його духовна зрілість стає важливою вимогою: від нього очікують не лише знання догм, а передусім віри, яка б автентично проявлялася у словах та вчинках, залишаючись вільною від лицемірства чи фальші. Такий стан цілісності дозволяє капелану бути живим прикладом тих цінностей, які він транслює військовослужбовцям.

У відповідях капеланів для цієї категорії найчастіше траплялися такі формулювання «духовність», «віра», «духовна зрілість», «внутрішній духовний стан», «безсумнівна віра в Бога і в своє покликання», «щира віра і довіра Богові», «любов до Бога», «віра самого капелана, його моральний і духовний стан», «щира любов капелана до Бога, щирість його віри і цілісність характеру», «безкомпромісність до гріха», «святість», «високі духовні та моральні цінності», «наполеглива молитва», «вміння прощати».

Категорія «**професійна компетентність**». Аналізуючи різні визначення компетентності [12, с. 30–32], можна сказати, що професійна компетентність – це інтегральна характеристика особистості фахівця, яка відображає рівень сформованості знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей, мотивації та здатності ефективно виконувати професійну діяльність і розв'язувати професійні завдання. В межах нашого дослідження ми особливо робимо акцент на знаннях капелана в сфері богослов'я, психології, соціальної роботи, медицини, військової справи та контексту служби, вміння мудро застосовувати ці знання та постійність в навчанні.

Для відповідей капеланів, віднесених до цієї категорії, були типовими такі формулювання: «бути обізнаним у військових діях», «мудрість у відповідях», «духовна освіта», «компетентність», «вміння постійно вчитися і адаптуватися до військової реальності»,

«вміти (мати знання, досвід), щоб правильно надати відповідь на духовні та інші питання», «знати психологію, бути душеопікуном», «спеціалізовані знання капелана (окрім богословських знань це знання з соціальної роботи, психології, медицини)», «вміння надихати, давати надію», «вміння працювати з управлінням частини так і з солдатами та сержантами».

Категорія «**емоційна стійкість**». В сучасній психології існує низка понять, які описують якості особистості у її реакції на стресові фактори, зокрема резильєнтність, життєстійкість, психологічна стійкість, емоційна стійкість, стресостійкість тощо. У науковій літературі представлено різні підходи та дослідження щодо визначення, змістового наповнення й співвідношення цих понять [13; 14; 15].

У дослідженні для характеристики здатності капелана діяти в складних умовах використано категорію «емоційна стійкість», яку розуміємо як здатність підтримувати емоційну рівновагу та саморегуляцію в умовах стресу без порушення психологічного функціонування.

У відповідях капеланів у межах цієї категорії переважали такі формулювання: «емоційна стійкість», «стресостійкість», «внутрішня стійкість, розсудливість, врівноваженість», «терпеливість», «стриманість», «витримка», «вміння себе перезавантажувати», «позитивне мислення», «почуття гумору», «оптимізм».

Категорія «**комунікативність**». Науковці визначають комунікативну компетентність як здатність індивіда успішно здійснювати комунікацію з погляду ефективності (досягнення поставлених цілей) та доречності (прийнятності відповідно до контексту) [16, с.294].

Комунікативність – це здатність особистості до відкритого, доступного та ініціативного спілкування, спрямованого на встановлення і підтримку конструктивних міжособистісних стосунків. У межах даного дослідження комунікативність розглядається не лише як легкість спілкування, а як професійно значуща здатність капелана до побудови довірливих міжособистісних стосунків у складних умовах служіння. Вона виявляється у відкритості та доступності до міжособистісної взаємодії, здатності ініціювати й підтримувати позитивне спілкування, будувати довірливі стосунки з людьми різних соціальних груп, ефективно працювати в команді, виявляти уважність і зацікавленість у житті військовослужбовців.

Відповіді капеланів цієї категорії характеризувалися такими формулюваннями: «дружелюбність», «соціальна активність: вміння встановлювати контакти з людьми будь-яких соціальних груп», «вміння працювати в команді, підзвітність», «комунікабельність», «відкритість», «доступність», «простота в спілкуванні», «уважність до людей», «ініціативність в спілкуванні і побудові стосунків».

Категорія «**автентичність**». У гуманістичній психології К. Роджерс використовує поняття конгруентності для опису узгодженості внутрішніх переживань, усвідомлення та поведінки особистості, коли людина є щирою і «без фасаду» у взаємодії з іншими [6, с. 61]. У сучасних психологічних дослідженнях ця ідея отри-

мала подальший розвиток у понятті автентичність, яке розглядається як цілісність і щирість особистості у міжособистісній взаємодії [17, с. 300, 301, 344).

У межах даного дослідження автентичність розуміється як якість капелана, що виявляється у відповідності вчинків і слів капелана його внутрішнім переконанням, у щирості та чесності в стосунках з іншими.

У межах цієї категорії в відповідях капеланів найчастіше фіксувалися такі формулювання: «щирість», «послідовність», «добросесність», «бути живим прикладом», «порядність», «відвертість», «автентичність».

Категорія **«практична підтримка»**. Згідно із Законом України «Про Службу військового капеланства» [1], одним із чотирьох напрямів діяльності капелана є соціально-доброчинна діяльність, яка передбачає надання та організацію практичної допомоги військовослужбовцям і членам їхніх сімей у межах можливостей капелана. Капелан не є відповідальним за матеріальне забезпечення військовослужбовців, проте через увагу до їхніх різних матеріальних потреб засвідчує турботу та небайдужість до них.

Це очікування від капелана проявляється також у відповідях респондентів і стало підґрунтям для виокремлення відповідної категорії. Практична підтримка розглядається нами як якість капелана, що виявляється у готовності помічати потреби військовослужбовців і надавати їм посильну організаційну, матеріальну, фізичну чи іншу допомогу.

Типовими для відповідей капеланів у цій категорії були такі формулювання: «практична допомога», «організаторські здібності (гуманітарна допомога)», «цікавитись потребами, допомагати», «готовність надати посильну допомогу», «подарунки: смаколики, кава»

Категорія **«конфіденційність»**. Незважаючи на відносно невисоку частотність згадувань, дана категорія була виокремлена як самостійна, оскільки вона відображає фундаментальний етичний принцип служіння капелана. Конфіденційність виступає ключовою умовою формування довіри у взаєминах між капеланом і військовослужбовцем, особливо в контексті обговорення особистих, травматичних і духовно чутливих тем. У межах даного дослідження вона розглядається як етична якість капелана, що виявляється у збереженні таємниці спілкування і створенні атмосфери довіри

та безпеки для військовослужбовців. Вона забезпечує можливість реалізації інших аспектів капеланського служіння, зокрема духовної та психологічної підтримки.

Таким чином, її виділення в окрему категорію ми вважаємо методично обґрунтованим, попри обмежену кількість прямих згадувань у відповідях респондентів.

Слід зауважити, що віднесення кожної якості капелана, зазначеної респондентами, до відповідної категорії здійснювалося незалежно від інших характеристик, наведених тим самим респондентом. Таким чином, кодування проводилося на рівні окремих смислових одиниць, унаслідок чого декілька характеристик, названих одним респондентом, могли бути віднесені до однієї категорії.

Після процедури кодування якостей капелана та їх віднесення до відповідних категорій було застосовано зважений ранговий аналіз. У процесі опитування респонденти визначали п'ять якостей капелана за пріоритетністю; відповідно, якостям, розміщеним на першій позиції, надавалося 5 балів, на другій – 4 бали, на третій – 3 бали, на четвертій – 2 бали, на п'ятій – 1 бал.

Застосування зваженого рангового аналізу дозволило визначити пріоритетність сформованих категорій особистісних і духовних якостей капелана; результати подано в таблиці 1.

Для ілюстрації поширеності виокремлених дев'яти категорій якостей капелана додатково було обчислено частоту та відсоток згадувань від загальної кількості позицій (N = 265). Зазначені показники відображають частотність включення відповідних якостей до переліку, тобто їх поширеність серед респондентів, однак не характеризують їх рангову пріоритетність, у зв'язку з чим вони аналізувалися у поєднанні зі зваженими ранговими оцінками. Такий підхід дозволив одночасно врахувати як частотність згадувань, так і суб'єктивну пріоритетність оцінок респондентів.

Найвищу сумарну вагу отримала категорія «емпатійне слухання та підтримувальна присутність» (177 балів), що свідчить про її домінуюче значення у структурі уявлень капеланів про ефективний психологічний вплив. Наступні позиції посіли категорії «духовна зрілість» (135 балів) та «любов, прийняття і повага» (127 балів), які формують другий рівень значущості. Меншу, проте суттєву роль відіграють «професійна компетентність» (110 балів), «емоційна стійкість» (81 бал)

Таблиця 1

Пріоритетність узагальнених категорій якостей капелана

	Категорія	Сума рангових балів	Частота згадування	Відсоток згадувань
1	Емпатійне слухання	177	46	17
2	Духовна зрілість	135	40	15
3	Любов, прийняття і повага	127	43	16
4	Професійна компетентність	110	45	17
5	Емоційна стійкість	81	31	12
6	Комунікативність	70	25	9
7	Автентичність	59	18	7
8	Практична підтримка	22	12	5
9	Конфіденційність	14	5	2
	Загальний результат	795	265	100

і «комунікативність» (70 балів). Найменшу сумарну вагу отримали категорії, пов'язані з «практичною підтримкою» (22 бали) та «конфіденційністю» (14 балів).

Варто зауважити, що незважаючи на різницю в сумарній вазі, відсоток згадувань перших чотирьох категорій «емпатійне слухання та підтримувальна присутність» (17%), «духовна зрілість» (15%), «любов, прийняття і повага» (16%), «професійна компетентність» (17%) є відносно однорідним. Це може свідчити про те, що зазначені характеристики утворюють базове «ядро» якостей: вони однаково часто згадуються капеланами, хоча й отримують різний ступінь пріоритетності при ранжуванні.

Згідно з положенням К. Роджерса емпатійне розуміння, безумовне прийняття та конгруентність (автентичність) психотерапевта є необхідними та достатніми умовами для позитивних психологічних змін клієнта. В даному дослідженні тріада якостей капелана виявляється в категоріях «емпатійне слухання та підтримувальна присутність», «духовна зрілість» та «любов, прийняття і повага». Певна розбіжність фіксується по якостям духовна зрілість та конгруентність (автентичність). Слід зауважити, що в дослідженні «автентичність», як окрема категорія посідає сьоме місце за рівнем значущості серед дев'яти виявлених якостей.

Доцільно розглядати духовну зрілість, як більш глибинну характеристику, що певною мірою включає автентичність. Духовна зрілість передбачає щире віру в Бога, а також цілісність характеру, де релігійні моральні стандарти співпадають зі словами і вчинками капелана. Таким чином духовно зрілий капелан є автентичним в двох вимірах: його поведінка і слова передають те, яким він є зсередини без лицемірства, а його внутрішній світ в свою чергу узгоджений з ідеалами релігії. Автентичність в класичному розумінні означає лише один вимір: узгодженість зовнішнього з внутрішнім.

Визначальна роль духовної зрілості зумовлена двома ключовими чинниками. По-перше, вона виступає базисом для прояву таких якостей, як емпатія, любов, безумовне прийняття, повага, емоційна стійкість та комунікативність, які безпосередньо витікають із релігійних ідеалів любові до Бога та ближнього. По-друге, специфіка статусу капелана як представника Бога сприяє тому, що його поведінка та ставлення до військовослужбовця сприймаються як екстраполяція ставлення самого Бога. Усвідомлення цього зв'язку створює потужний психологічний підтримуючий ефект, унаслідок чого емпатійне слухання, підтримувальна присутність, любов, прийняття та повага з боку капе-

лана набувають для військовослужбовців глибшого, трансцендентного значення.

Спираючись на результати попередніх досліджень автора [18; 19], присвячених аналізу психологічного впливу різних форм капеланської підтримки поранених військовослужбовців, було встановлено, що особисте спілкування з капеланом визначається обома референтними групами (як самими капеланами, так і військовослужбовцями) як найбільш значуща форма психологічної допомоги. Поточне дослідження поглиблює цю тезу, деталізуючи якості капелана, що визначають ефективність такої взаємодії. До таких якостей належать визначені категорії: емпатійне слухання; любов, прийняття і повага; духовна зрілість; автентичність та конфіденційність.

Висновки. За результатами проведеного дослідження було виокремлено дев'ять ключових категорій якостей капелана, які здійснюють найвиразніший позитивний психологічний вплив на військовослужбовців: емпатійне слухання та підтримувальна присутність; любов, прийняття і повага; духовна зрілість; компетентність; емоційна стійкість; комунікативність; автентичність; практична підтримка; конфіденційність. Присутність цих характеристик у фінальному переліку, незалежно від їхніх вагових показників, свідчить про їхню значущість для цільової аудиторії.

Вміння емпатійно слухати, співчувати військовослужбовцям визначається як пріоритетна якість капелана, яка є основою для встановлення довіри, створення безпечного простору для переживань, а також виступає передумовою для подальшої духовної та психологічної підтримки військовослужбовців.

«Емпатійне слухання», «духовна зрілість», «любов, прийняття і повага», «професійна компетентність» формують четвірку самих впливових якостей капелана. Духовна зрілість є ключовою якістю на базисі якої формуються інші якості капелана і посилюється їхній загальний терапевтичний ефект. З огляду на це при підготовці чи відборі капеланів слід в першу чергу звертати увагу саме на ці якості характеру.

Загалом результати дослідження дозволяють зробити висновок, що капеланська підтримка військовослужбовців у контексті повномасштабної війни розглядається самими капеланами передусім як людиноцентризований, відносинний і духовно опосередкований процес, у якому особистість капелана є ключовим інструментом психологічного впливу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням сприйняття цих якостей самими військовослужбовцями, а також з аналізом їх зв'язку з показниками психологічного благополуччя та відновлення.

Література:

1. Про Службу військового капеланства : Закон України від 30.11.2021, № 1915-IX : станом на 04.05.2024. *Голос України*. 2021. 21 груд.
2. Алещенко В. І., Кокун О. М. Психологічний супровід військовослужбовців у бойових умовах: виклики сучасності. *Психологічний часопис*. 2025. Т. 11, вип. 1. С. 18–33. URL: <https://doi.org/10.31108/1.2025.11.1.2>.
3. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій: методичний посібник / О. Кокун та ін. Київ-Одеса : Фенікс, 2022. 128 с.
4. Litz B. T., Stein N., Delaney E. Moral injury and moral repair in war veterans: A preliminary model and intervention strategy. *Clinical Psychology Review*. 2009. Т. 29. p. 695–706. URL: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.07.003>.

5. Бейкер А. Т. Основи капеланства: практичний посібник. Київ : Mission Eurasia, 2025. 408 с.
6. Rogers C. R. On becoming a person. A therapist's view of psychotherapy. Boston : Houghton Mifflin, 1961. 420 с
7. Empathy. APA Dictionary of Psychology. 15.11.2023. URL: <https://dictionary.apa.org/empathy> (дата звернення: 02.01.2026).
8. Decety J., Jackson P. L. The functional architecture of human empathy. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews*. 2004. Т. 3, вип. 2. С. 71–100. URL: <https://doi.org/10.1177/1534582304267187>.
9. Rogers C. R. A way of being. Boston : Houghton Mifflin, 1995. 395 с.
10. Фромм Е. Мистецтво любові / пер. В. Кучменко. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 192 с.
11. Allport G. W. The individual and his religion, a psychological interpretation. New York : Macmillan, 1950. 148 с.
12. Марченко В. С. Професійна компетентність сучасного вчителя. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2016. вип. 26. С. 29–33. (Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2016_26_9 (дата звернення: 02.01.2026).
13. Кокун О. Життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі: теорія, дослідження, практика. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 214 с.
14. Хамініч О. М. Резильєнтність: життєстійкість, життєздатність або резильєнтність?. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Т. 2, вип. 6 : Серія Психологічні науки. С. 160–165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_6%282%29_30 (дата звернення: 02.01.2026).
15. Готич В. О. Resiliens, hardiness, психологічна стійкість, життєстійкість: порівняльний аналіз понять у соціально-психологічних дослідженнях. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. Т. 34, вип. 3. С. 7–12. URL: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.3/02>.
16. Vorweg C. Communicative Competence: Linguistic Aspects. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 2015. С. 294–301. URL: <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.53042-6>.
17. Kernis M. H., Goldman B. M. A Multicomponent Conceptualization of Authenticity: Theory and Research. *Advances in Experimental Social Psychology*. 2006. Т. 38. С. 283–357. URL: [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(06\)38006-9](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(06)38006-9).
18. Ходаківський О. Капеланська допомога як чинник психологічного відновлення поранених військовослужбовців. *Наукові перспективи*. Київ, 2025. Т. 6. С. 1593–1604. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6\(60\)-1593-1604](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6(60)-1593-1604).
19. Ходаківський О. Психоемоційний вплив різних форм капеланської допомоги на поранених військовослужбовців. *Актуальні проблеми сучасної психології: теорія, досвід, практика*. Одеса, Україна, 24–25 квіт. 2025 / ред. М. Казанжи. Одеса : Університет Ушинського, 2025. С. 611–618.

References:

1. Law of Ukraine No. 1915-IX. (2021). Pro Sluzhbu viiskovoho kapelanstva [On the Military Chaplaincy Service]. Holos Ukrainy. (Original work published November 30, 2021) [in Ukrainian].
2. Aleshchenko, V. I., & Kokun, O. M. (2025). Psykholohichni suprovid viiskovosluzhbovtiv u boiovykh umovakh: vyklyky suchasnosti [Psychological support of military personnel in combat conditions: modern challenges]. *Psykholohichni chasopys [Psychological Journal]*, 11(1), 18–33. <https://doi.org/10.31108/1.2025.11.1.2> [in Ukrainian].
3. Kokun, O., et al. (2022). Zabezpechennia psykholohichnoi stiikosti viiskovosluzhbovtiv v umovakh boiovykh dii: metodychni posibnyk [Ensuring the psychological resilience of military personnel in combat conditions: a methodological manual]. Feniks. [in Ukrainian].
4. Litz, B. T., Stein, N., & Delaney, E. (2009). Moral injury and moral repair in war veterans: A preliminary model and intervention strategy. *Clinical Psychology Review*, 29(8), 695–706. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.07.003>
5. Baker, A. T. (2025). Osnovy kapelanstva: praktychni posibnyk [Foundations of chaplaincy: a practical guide]. Mission Eurasia. [in Ukrainian].
6. Rogers, C. R. (1961). On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy. Houghton Mifflin.
7. APA Dictionary of Psychology. (2023, November 15). Empathy. <https://dictionary.apa.org/empathy>
8. Decety, J., & Jackson, P. L. (2004). The functional architecture of human empathy. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews*, 3(2), 71–100. <https://doi.org/10.1177/1534582304267187>
9. Rogers, C. R. (1995). A way of being. Houghton Mifflin.
10. Fromm, E. (2017). Mystetstvo liubovi [The art of loving] (V. Kuchmenko, Trans.). Knyzhkovyi Klub "Klub Simeinoho Dozvillia". (Original work published 1956). [in Ukrainian].
11. Allport, G. W. (1950). The individual and his religion: A psychological interpretation. Macmillan.
12. Marchenko, V. S. (2016). Profesiina kompetentnist suchasnoho vchytelia [Professional competence of a modern teacher]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Serii 16: Tvorcha osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky [Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 16: Creative personality of a teacher: problems of theory and practice]*, (26), 29–33. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2016_26_9 [in Ukrainian].
13. Kokun, O. (2025). Zhyttiistiikist i rezyliientnist liudyny v suchasnomu sviti: teoriia, doslidzhennia, praktyka [Vitality and resilience of a person in the modern world: theory, research, practice]. Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. [in Ukrainian].
14. Khaminich, O. M. (2016). Rezyliientnist: zhyttiistiikist, zhyttiezdatnist abo rezyliientnist? [Resilience: vitality, viability or resilience?]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii 16: Psykholohichni nauky [Scientific Bulletin of Kherson State University. Series Psychological Sciences]*, 2(6), 160–165. http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_6%282%29_30 [in Ukrainian].

15. Hotych, V. O. (2023). Resiliens, hardiness, psykhologichna stiikist, zhyttiestiikist: porivnialnyi analiz poniat u sotsialno-psykhologichnykh doslidzhenniakh [Resilience, hardiness, psychological stability, vitality: a comparative analysis of concepts in socio-psychological research]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Psykhologhiia* [Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Series: Psychology], 34(3), 7–12. <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.3/02> [in Ukrainian].
16. Vorwerk, C. (2015). Communicative competence: Linguistic aspects. In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (pp. 294–301). <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.53042-6>
17. Kernis, M. H., & Goldman, B. M. (2006). A multicomponent conceptualization of authenticity: Theory and research. *Advances in Experimental Social Psychology*, 38, 283–357. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(06\)38006-9](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(06)38006-9)
18. Khodakivskyi, O. (2025). Kapelanska dopomoha yak chynnyk psykhologichnoho vidnovlennia poranenykh viiskovosluzhbovtziv [Chaplaincy assistance as a factor in the psychological recovery of wounded servicemen]. *Naukovi perspektyvy* [Scientific Perspectives], 6(60), 1593–1604. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6\(60\)-1593-1604](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6(60)-1593-1604) [in Ukrainian].
19. Khodakivskyi, O. (2025, April 24–25). Psykhoemotsiinyi vplyv riznykh form kapelanskoï dopomohy na poranenykh viiskovosluzhbovtziv [Psycho-emotional impact of various forms of chaplaincy assistance on wounded servicemen] [Conference presentation]. *Aktualni problemy suchasnoï psykhologii: teoriia, dosvid, praktyka*, Odesa, Ukraine. M. Kazanzy (Ed.). Ushynsky University. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.04.2026